

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Lars Sjögren
031-605231

2002-09-24

Diarienummer
511-17885-2002
1489-2207

Sida
1(9)

Naturreservatet Örsbråten i Alingsås kommun

Beslut om naturreservat enligt 7 kap 4 § miljöbalken

Innehåll

Beslut
Syfte
Föreskrifter för naturreservatet
Administrativa data
Beskrivning av naturreservatet
Planeringsbakgrund
Ärendets handläggning
Behov av och motiv för skydd
Upplysningar

Bilagor

Bilaga 1. Beslutskarta
Bilaga 2. Översiktskarta
Bilaga 3. Skötselplan
Bilaga 4. Sändlista
Bilaga 5. Hur man överklagar

Beslut

Länsstyrelsen beslutar att det område, som på bilagd karta (bilaga 1) avgränsats med streckad röd linje, skyddas som naturreservat med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken (1998:808).

Naturreservatets namn skall vara **Naturreservatet Örsbråten**.

Med stöd av 3 § förordningen om områdesskydd (1998:1252), fastställer Länsstyrelsen bifogad skötselplan, bilaga 3. Skötselplanens övergripande målsättningar och riktlinjer skall gälla utan begränsning i tiden.

Syfte

Syftet med naturreservatet är att:

- Skydda ett odlingslandskap som till stor del bevarats i sina huvuddrag från mitten av 1800-talet och som har stort värde för den vetenskapliga natur- och kulturmiljövården.
- Bevara, utveckla och sköta helheten i ett ålderdomligt kulturlandskap med en hög artrikedom knuten till välhävdade naturliga fodermarker och dess lövträd.
- Säkerställa området för naturstudier och friluftsliv.

Syftet skall tryggas genom att:

- Området skyddas från exploatering.
- Området skyddas från igenväxning genom naturvårdsinriktad skötsel grundad på den historiska markanvändningen i form av åkerbruk, ängsbruk, hamling och bete.
- Äldre bebyggelse bevaras och kulturhistoriska spår i form av landskapselement bevaras och sköts.
- Information och anordningar för friluftslivet tillhandahålls.

Föreskrifter för naturreservatet

För att uppnå syftet med reservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 5, 6 och 30 §§ miljöbalken samt 3 och 21 §§ förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken att nedan angivna föreskrifter skall gälla. Vård och förvaltning skall bedrivas i enlighet med upprättad skötselplan, bilaga 3.

A. Föreskrifter enligt 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att använda mark- och vattenområden

Förutom föreskrifter och förbud enligt andra författningar är det förbjudet att:

1. uppföra byggnad eller anläggning utanför befintlig tomtmark (inom befintlig tomtmark, se föreskrift A18);
2. anlägga väg;
3. bedriva någon form av täktverksamhet (täkt av berg, sten, grus, sand, lera, matjord, torv eller andra material) kommersiellt eller för husbehov;

4. anordna upplag;
5. tillföra kemiskt bekämpningsmedel eller konstgödsel på naturliga fodermarker;
6. tillföra slam eller kalk på naturliga fodermarker;
7. tillföra naturgödsel, pressaft eller urin på tidigare ogödslade naturliga fodermarker;
8. lägga upp halm, ensilage eller grovfoder på naturliga fodermarker;
9. plöja eller utföra annan markberedande åtgärd i naturliga fodermarker;
10. utföra transporter på sådant sätt att naturliga fodermarker skadas;
11. skada stenmurar, odlingsrösen eller hägnadsrester av sten;
12. odla energigrödor, energiskog eller julgranar;
13. plantera in för regionen främmande växt- eller djurart;
14. uppföra mast, antenn eller liknande anordning;
15. dika

Med naturliga fodermarker avses mark som sedan lång tid tillbaka och i mer eller mindre obruten följd använts som slätter och/eller betesmark och som inte utsatts för mer avancerade sentida ingrepp såsom konstgödsling, markbearbetning el dyl.

Ovanstående föreskrifter A4 och A13 gäller ej för gårdens tomtplats (skötselområde 4.8).

Ovanstående föreskrift A4 gäller ej för tillfälliga upplag uppkomna i samband med skötseln av området enligt skötselplanen. Föreskriften A4 gäller ej heller för upplag som uppkommer i samband med underhåll av befintliga, allmänna och enskilda vägar. Eventuella åtgärder skall dock minst sex veckor i förväg anmälas till tillsynsmyndigheten, f n länsstyrelsen.

Ovanstående föreskrift A 14 gäller ej TV-antenn.

Vidare är det förbjudet att utan länsstyrelsens tillstånd:

16. anlägga ny brygga, kaj eller båthamn;
17. riva befintlig byggnad;
18. uppföra ny byggnad, tillbyggnad eller anläggning inom tomtplatsen;
19. ändra fasadbeklädnad, färgsättning eller takbeläggning på befintliga byggnader;
20. måla eller på annat sätt ytbehandla tidigare omålade byggnader;
21. avverka, gallra, röja eller plantera;
22. avverka och upparbeta hamlade lövträd, döda eller levande;
23. borra, gräva, spränga, schakta, fylla ut, tippa, muddra, dämna eller valla in;
24. dra fram ny mark- eller luftledning.

Ovanstående föreskrifter A21 och A23 skall inte hindra normal skötsel och underhåll av befintliga luftledningar i området. Ovanstående föreskrift A23 skall inte hindra normal skötsel och underhåll av allmänna och enskilda vägar, markledningar, befintliga vattenbrunnar och diken anlagda för dräne-

ring av åkermark. Åtgärderna skall dock minst sex veckor i förväg anmälas till tillsynsmyndigheten, f n länsstyrelsen.

Ovanstående föreskrifter skall ej utgöra hinder för att genomföra eller upphandla den skötsel som är nödvändig enligt skötselplanen.

För stora delar av naturreservatet gäller utöver föreskrifterna ovan även strandskydd enligt 7 kap. 13 och 14 §§ miljöbalken.

Ovanstående föreskrifter skall efter erforderliga dispenser från Länsstyrelsen ej utgöra hinder för verksamhet eller anläggning som behövs för totalförsvaret.

B. Föreskrifter enligt 7 kap 6 § miljöbalken samt 3 och 21 §§ förordningen (1998:1252) om områdesskydd gällande förvaltning av reservatet

Syftet med värden och förvaltningen är att:

- tillse och värna om området så att dess natur- och kulturvärden och dess värden för rekreation består;
- trygga hävderna av värdefull kulturmark och kulturhistoriskt intressanta miljöer;
- skapa förutsättningar för utveckling och bibehållande av artrikedomen i de naturliga fodermarkerna med dess lövträd.

Naturvårdsförvaltaren har rätt att:

1. gränsmarkera och upplysa om naturreservatet i enlighet med bifogad skötselplan;
2. anordna parkeringsplats i enlighet med skötselplanen;
3. uppföra stängsel för bete;
4. anordna stängselgenomgångar för allmänheten;
5. bedriva betesdrift där skötselplanen så anger om markägaren inte håller betesdjur i tillräcklig omfattning;
6. avverka och vidta övrig skötsel i form av ängsbruk, röjning, restaurering, plockhuggning, lövtäkt och skötsel av landskapselement enligt skötselplanen.

Naturvårdsförvaltare och förvaltningsuppgifter

1. Naturvårdsförvaltare är Stiftelsen för Västsvenska fritidsområden (Väst-kuststiftelsen) Förvaltningen skall ske i nära samverkan med länsstyrelsen, berörda markägare samt Alingsås kommun.
2. Naturvårdsområdet utmärkes genom förvaltarens försorg enligt anvisningar av Naturvårdsverket.
3. Naturvårdsförvaltningen bedrivs enligt av Länsstyrelsen fastställd skötselplan (bilaga 3). Målsättningar och riktlinjer beträffande de olika skötselzonerna gäller utan begränsning i tiden. Behovet av detaljtåtgärder för att nå uppställda målsättningar i skötselplanen kan komma att förändras från tid till annan varför en översyn i detta hänseende bör ske med 10 års mellanrum.

C. Ordningsföreskrifter för allmänheten enligt 7 kap 30 § miljöbalken

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar är det förbjudet att:

1. gräva upp växter, insamla lavar eller mossor, bryta kvistar eller på annat sätt skada vegetationen;
2. samla in vedlevande insekter;
3. tälta, uppföra vindskydd eller ställa upp husvagn;
4. göra upp eld;
5. framföra fordon annat än på befintliga vägar;
6. medföra okopplad hund;
7. anbringa skylt, affisch eller därmed jämförlig anordning;
8. anordna orienteringskontroll eller snitsla spår.

Administrativa data

Namn: Örsbråten
Kommun: Alingsås
Areal: 14 hektar
Fastigheter och ägare: Örsbråten 1:7. Jimmy och Eva-Lotta Jonasson, Örsbråten 4641, 441 95 Alingsås
Kartor: ekonomiska 1:20.000 Floda 7b29, 1:10 000 Ödenäs 7C2b, topografiska 7C Borås SV
Naturvårdsförvaltare: Stiftelsen för Västsvenska fritidsområden (Västkoststiftelsen)

Beskrivning av naturreservatet

Natur- och kulturhistoriska värden

Örsbråten representerar den kolonisation och nyodling som genomfördes under 1500- och 1600-talen i mer avsides belägna trakter. Odlingslandskapet vid Örsbråten är ett mycket välbevarat exempel på hur odlingsmarkerna var organiserade i äldre tid. Den bevarade bebyggelsemiljön ger tillsammans med förekomst av under lång tid hävdade ängsmarker, betesmarker och åkrar en mycket värdefull helhetsmiljö, karaktäristisk för västra Västergötland.

Området innehåller hotade naturtyper, vegetationstyper och arter. I området finns en unik förekomst av hamlade lövträd vilka hyser ett mycket stort antal hotade eller för länet sällsynta lavar. I de ogödslade ängs- och betesmarkerna finns ett flertal hävdgynnade kärlväxter bl a darrgräs, slättergubbe, smörboll och kärrsälting.

Friluftsliv

Området är lättillgängligt med bil från Ödenäs.

Markanvändning och historik

Avsaknad av äldre kartmaterial gör det omöjligt att avgöra hur brukningssystemet vid Örsbråten varit organiserat i äldre tid. Av den enda äldre karta över inägorna som upprättats (inför laga skifte 1852) är detaljerna i häg-

nadssystemen svåra att identifiera, men sannolikt har åkermarken brukats i ensäde. En jämförelse med den ekonomiska kartan från 1890-talet visar att det laga skiftet inte resulterade i några radikala förändringar. Markanvändningen vid denna tid är i stort sett den samma som den var fyrtio år tidigare. Det enda tecknet på uppodling är att vissa smååkrar som tidigare fanns i området sydväst om ladugården har slagits samman till en större. Till viss del har uppodlingen fortsatt under 1900-talet och åkermarken ytterligare expanderat på ängens bekostnad. Någon gång under 1900-talet, möjligen så sent som under 1950-talet, har ängsbruket till största delen upphört och förutom en liten fuktig sidvallsäng har den övriga ängsmarken sedan dess utnyttjats som betesmark. Än idag är dock spåren efter markanvändningen under mitten – slutet av 1800-talet mycket väl bevarade.

Planeringsbakgrund

Riksintressen

Örsbråten ingår i ett större område av riksintresse för naturvård (NP33; Sjön Ömmern och Ödenäs) och i ett område som är av riksintresse för friluftslivet (FP10; Delsjö-Härskogenområdet). I den nationella bevarandeplanen för odlingslandskapet som arbetats fram av naturvårdsverket har Örsbråten redovisats som ett objekt där helheten i odlingsmiljön är av nationellt intresse.

Inventeringar

I bevarandeprogrammet för odlingslandskapet i Älvsborgs län (rapport 1994:6) har Örsbråten bedömts vara av högsta bevarandevärde (klass 1) både från natur- och kulturmiljösynpunkt. I länssammanställningen över ängs- och hagmarker i Älvsborgs län (rapport 1994:7) har de naturliga fodermarkerna vid Örsbråten getts högsta värde (klass 1). Förekomsten av rödlistade lavar (hotade, sällsynta, sårbara och hänsynskrävande arter) är stor.

Kommunal översiktsplan

I översiktsplanen för Alingsås kommun (antagen 1990-08-29) är Örsbråten angivet som ett område med stort naturvärde där särskild hänsyn skall tas till den vetenskapliga naturvården.

Ärendets handläggning

Förslaget till naturreservat har remitterats till Naturvårdsverket, Alingsås kommun, Väst kuststiftelsen, Skogsvårdsstyrelsen och Sveriges geologiska undersökningar (SGU). Miljökontoret Alingsås kommun, Naturskyddsföreningen i Alingsås och Ödenäs hembygdsförening har fått förslaget för kännedom och eventuellt yttrande. Berörda mark- och sakägare har samtidigt förelagts att inkomma med eventuella synpunkter på förslaget.

Naturvårdsverket avstår från att avge yttrande. Kommunstyrelsen samt andra berörda kommunala nämnder i Alingsås kommun tillstyrker inrättande av naturreservatet med Väst kuststiftelsen som naturvårdsförvaltare. Skogsvårdsstyrelsen och SGU tillstyrker reservatsförslaget liksom Naturskyddsföreningen.

Berörda markägare har inte inkommit med några erinringar mot förslaget. Ormås vägförening har i yttrande framfört att föreningen inte vill ha några begränsningar för skötsel, underhåll och breddning av väg genom reservatet. Föreningen föreslår vidare att parkeringsplatsen anläggs före ingången till reservatet och yrkar att ersättning utgår för ökat slitage på vägen. Även Bengt-Åke Karlsson framhåller att den föreslagna parkeringsplatsen bör flyttas samt att underhåll av vägarna genom området försvåras eller omöjliggörs av reservatsförslaget. Vattenfall Västnät AB som äger den 10kV luftledning som passerar området motsätter sig inte reservatet men framhåller att skälig hänsyn måste tas till befintlig kraftledning och föreslår vissa kompletteringar och förtydliganden.

Överenskommelse om intrångsersättning har träffats med berörda markägare.

Behov av och motiv för skydd

Syftet med naturreservatet är att skydda ett mycket värdefullt odlingslandskap som till stor del bevarats i sina huvuddrag från mitten av 1800-talet. Odlingslandskapet vid Örsbråten har höga natur- och kulturvärden ur bl a följande aspekter:

- Botanik: Förekomst av biotoper, naturtyper och vegetationstyper som är hotade. Förekomst av ett stort antal hotade och sällsynta lavar. Området hyser en för naturliga fodermarker karakteristisk och artrik flora med flera arter som är knutna till ogödslade och under lång tid hävdade marker.
- Kulturhistoria: Välbevarat exempel på ett äldre odlingslandskap. Välbevarad helhet med traditionell bebyggelse, olika landskapselement, äldre brukningsformer och markslag samt rik förekomst av under lång tid hamlade lövträd.

Förutsättningarna för att områdets värden för natur- och kulturminnesvärden skall bevaras är främst att bebyggelsen bevaras, ängs- och betesmarkerna hålls välhävda så att florán kan bevaras och utvecklas, att åkermarken hålls öppen samt att hamlingsbruket lever vidare.

Upphörande hävd, energiskogsodling, granplantering av inägomark, dragning av vägar och kraftledningar, ny eller ändrad bebyggelse, gödsling eller upphörd hävd av de naturliga fodermarkerna, avverkning av hamlade träd är exempel på åtgärder som kan påverka områdets natur- och kulturvärden negativt.

Enligt Länsstyrelsens mening föreligger ett stort allmänt intresse av att bevara och förstärka områdets värden. Dessa värden är av den karaktären att de kan spolieras av t.ex. olämpliga skogs- och jordbruksåtgärder. På grund av det intrång som den erforderliga skötseln innebär för att bibehålla och

utveckla värdena gör Länsstyrelsen bedömningen, att området bäst ges ett långsiktigt skydd genom att naturreservat inrättas.

Föreskrifterna är anpassade till reservatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt växt- och djurliv. Avgränsning, bestämmelser, skötselriktning mm har utformats efter kontakter med berörda markägare. Avsikten är inte att reservatet skall förhindra eller försvåra löpande underhåll och skötsel av varken befintliga vägar eller luftledningar i området. Länsstyrelsen anser dock att det är mycket angeläget att underhåll och skötsel sker på sådant sätt att hänsyn tas till områdets mycket höga natur- och kulturvärden. Föreskrifterna för reservatet skall ses mot denna bakgrund och arbetsföretag som kan hota områdets värden skall därför föregås av tillståndsprövning.

Beträffande placeringen av parkeringsplatsen är den gjord efter samråd med berörda markägare och utifrån områdets natur- och kulturvärden. En placering inom berörd fastighet på annan plats har inte bedömts vara möjlig. Det är enligt länsstyrelsens uppfattning inte sannolikt att trafiken till området kommer att öka nämnvärt till följd av tillkomsten av naturreservatet. Frågan om naturvårdsförvaltarens andel i skötselkostnaderna för vägen bör kunna lösas genom en frivillig överenskommelse mellan vägföreningarna och Västkoststiftelsen. Om en förrättning visar sig behövas är länsstyrelsen beredd att ställa sig positiv till att en sådan kommer till stånd.

Länsstyrelsen gör, med avvägning mellan berörda allmänna och enskilda intressen, den bedömningen att området bör ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat med den avgränsning och de bestämmelser som angivits ovan. Härigenom kan intentionerna i kommunens översiktsplan och hushållningsbestämmelserna för mark- och vattenområden enligt 3 och 4 kap. miljöbalken om en från ekologisk, social och samhällsekonomisk synpunkt god hushållning med mark och vatten anses tillgodosedda.

Upplysningar

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen eller kommunen med stöd av 7 kap 7 § miljöbalken medge undantag från meddelade föreskrifter. Finns det synnerliga skäl får Länsstyrelsen helt eller delvis upphäva detta beslut. Enligt 29 kap 8 och 9 §§ MB gäller bland annat att brott mot föreskrift som meddelats enligt 7 kap 5 och 30 §§ MB kan medföra straffansvar.

Det ansvar som markägaren har enligt 29 § skogsvårdslagen för stormskadade och vindfällda träd kommer efter reservatsbildningen att vara statens ansvar.

Kungörelsedelgivning

Sakägare anses delgivna detta beslut det datum beslutet kungjorts i lokalpressen (Alingsås Tidning).

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, se bilaga 5.

I detta ärende har länsöverdirektör Göran Bengtsson beslutat och naturvårdshandläggare Lars Sjögren varit föredragande. I handläggningen har även naturvårdsdirektör Sven Swedberg, handläggare Peter Sieurin, plan och bostadsenheten, antikvarie Marie Odenbring-Widmark, kulturmiljöenheten samt förste länsjurist Magnus Sandström, rätts- och veterinärenheten, deltagit.

Göran Bengtsson

Lars Sjögren